

**ВНКЗ ЛОР «ЛЬВІВСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ
ІМ. АНДРЕЯ КРУПІНСЬКОГО»**

Кафедра внутрішньої медицини та управління охорони здоров'я

ДОПОВІДЬ

на науковий семінар кафедри

**Тема доповіді: «ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА
ЙОГО ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ».**

Підготував викладач кафедри Бялий А.О.

Розглянуто на науковому семінарі кафедри
внутрішньої медицини та організації охорони здоров'я

Протокол №__ від _____ 2021

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ.

Протягом багатовікової історії людства, на різних етапах розвитку суспільства вивченню проблем здоров'я завжди приділялася велика увага. Здоров'я – одне з головних джерел повноцінного життя, щастя, радості, успіху. Воно є не лише особистим надбанням людини, але й суспільним багатством, одним із найважливіших показників добробуту народу. Здоров'я людей належить до числа як локальних, так і глобальних проблем, тобто тих, що мають життєво важливе значення як для кожної людини, кожної держави, так і для всього людства в цілому. Здоров'я людини не можна розглядати як щось незалежне, автономне. Залежить воно від багатьох факторів: кліматичних умов, стану навколишнього середовища, забезпечення продуктами харчування та їх цінності, соціально- економічних умов, а також станом медицини, а отже, є результатом впливу природних, антропогенних та соціальних факторів. Здоров'я є своєрідним дзеркалом соціально- економічного, екологічного, демографічного і санітарно-гігієнічного благополуччя країни, одним із соціальних індикаторів суспільного прогресу, важливим чинником, який впливає на якість та ефективність трудових ресурсів. На здоров'я людини впливає біотичний (властивості живої природи) компонент навколишнього середовища у вигляді продуктів метаболізму рослин та мікроорганізмів, вірусів, бактерій, грибів, отруйних речовин, комах та небезпечних для людини тварин. Патологічні стани людини можуть бути пов'язані з антропогенними чинниками забруднення навколишнього середовища: повітря, ґрунтів, води продуктами промислового виробництва. Сюди також віднесено патологію, пов'язану з біологічними забрудненнями від тваринництва, виробництва продуктів мікробіологічного синтезу (кормові дріжджі, амінокислоти, ферментні препарати, антибіотики тощо). Суттєвий вплив на стан здоров'я населення справляють чинники соціального середовища: демографічна та медична ситуації, духовний та культурний рівень, матеріальний стан, соціальні відносини, конфлікти, та

засоби масової інформації, урбанізація, гігантські темпи індустріалізації тощо. Істотне значення має стан генетичного фонду, схильність до спадкових хвороб. Шкідливі звички, незбалансоване, неправильне харчування, несприятливі умови праці, моральне і психічне навантаження, малорухомий спосіб життя, погані матеріальні умови, незгода в сім'ї, самотність, низький освітній та культурний рівень – ось широко розповсюджені побутові причини виникнення хвороб. Вони ж, в свою чергу, пов'язане з традиційними, економічними умовами і політикою держави. Негативно позначається на формуванні здоров'я і несприятлива екологічна обстановка, зокрема забруднення повітря, води, ґрунту, а також складні природнокліматичні умови. Основну структуру поширеності хвороб в Україні, як і в більшості європейських країн, становлять хронічні неінфекційні хвороби, зокрема, хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, ендокринні і алергійні захворювання, а також соціально небезпечні інфекційні хвороби, зокрема, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, хвороби, що передаються статевим шляхом. Важливою характеристикою соціального благополуччя населення є стан психічного здоров'я.

В умовах соціально- економічної нестабільності, яку переживає Україна протягом останніх років, значної поширеності стресових ситуацій спостерігається збільшення кількості випадків психічних захворювань з ускладненням їх перебігу. У період 2019- 2020 рр. захворюваність на розлади психіки зростає на 10,1%, а поширеність хвороб – на 5,2%. У структурі захворюваності переважають психічні розлади не психотичного характеру. Міське населення має вищі рівні захворюваності порівняно із сільським. Серед окремих вікових груп населення високою є захворюваність на психічні розлади підлітків. Кількість інвалідів за психотичним статусом у 2020 р. досягла 247,5 тис. Для України характерна значна поширеність наркологічних хвороб – хронічного алкоголізму та алкогольних психозів. Нині в Україні нараховується 672 тис. хворих на цю недугу.

Особливу роль у формуванні рівня здоров'я населення відіграє травматизм, частка якого у загальній структурі захворюваності становить 17%. Він є однією з основних причин інвалідності та смертності населення. У 2019р. кількість травмованих зростає на 51,3% у порівнянні з 2018 роком. І все ж рівень травматизму в Україні залишається високим. Серед травм переважають побутові (79,6%), вуличні (10,2%), виробничі(6,0%) та дорожньо- транспортні (1,4%). Значні рівні захворюваності та поширеності хвороб серед населення позначаються на показниках інвалідності. В Україні нині нараховується 2,7 млн інвалідів. Інвалідність населення України залишається високою і вимагає комплексного підходу до її вирішення.

Протягом останнього десятиліття середня очікувана тривалість життя у чоловіків скоротилася на 2,4, у жінок — на 0,9 року. Різниця в тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить для чоловічого населення 12,8, жіночого — 7,8 року. Інакше кажучи, спосіб життя – це той чинник, який майже цілком залежить від поведінки людини і визначає її здоров'я. Здоровим спосіб життя зберігає і покращує здоров'я.

У системі цінностей, якими дорожить будь-яка цивілізована нація особливе місце відводиться здоров'ю людей. Протягом багатовікової історії людства, на різних етапах розвитку суспільства вивченню проблем здоров'я завжди приділялася велика увага. Представники різних наук та фахів робили спроби проникнути в таємниці феномена здоров'я, визначити його сутність для того, щоб навчитися вміло керувати ним, економно використовувати здоров'я протягом усього життя та знаходити засоби для його збереження. Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), здоров'я є станом повного соціального, біологічного і психологічного благополуччя людини, а не тільки відсутністю хвороб і фізичних вад. Здоров'я - одне з головних джерел повноцінного життя, щастя, радості, успіху. Воно є не лише особистим надбанням людини, але й суспільним багатством, одним із найважливіших показників добробуту народу. На жаль, багато людей лише

тоді починають посправжньому цінувати своє здоров'я, коли воно вже порушене. Німецький вчений М. Петтенкофер писав: «Ми часто чинимо, як марнотратний спадкоємець багатих батьків, не знаючи справжньої ціни здоров'ю, отриманому у спадок. Ми витрачаємо його без ощадливості, не піклуючись про майбутнє». Визначення поняття здоров'я є широким і не може бути охоплене одним певним індикатором. Т.І. Калью на основі вивчення світового інформаційного потоку документів склав перелік 79 визначень сутності здоров'я людини, але і він є далеко не повним. Слід також підкреслити, що склад терміну «здоров'я» не є постійним, а залежить від соціального і культурного рівня, змінюючись у просторі і часі. Формування цілісного уявлення про здоров'я на сьогодні стикається з низкою взаємопов'язаних методичних та інформаційних проблем. Відтак все більшого пізнавального і практичного значення набуває формування цілісного уявлення про феномен здоров'я і якомога більш адекватна оцінка стану і перспектив здоров'я населення України. В Європі стосовно організації та функціонування системи охорони здоров'я існує така точка зору: медична допомога та профілактика є тим соціальним благом, на яке має право кожний член суспільства незалежно від його платоспроможності. Водночас ефективність функціонування системи охорони здоров'я залежить безпосередньо від взаємозалежності існуючих традицій, соціальних цінностей, медичних технологій та рівня економічного розвитку суспільства. В цьому відношенні, на наш погляд, Україна є досить перспективною державою, яка може з успіхом використовувати досвід європейських країн у цій царині. Так, на сьогодні у багатьох державах після запровадження подібної Програми вже відбулись суттєві позитивні зрушення у системі охорони здоров'я. Щорічні звіти про вивчення людського розвитку в Україні за Програмою ООН свідчать про зниження рівня здоров'я населення країни. Зафіксована висока смертність серед всіх груп населення, в тому числі і дитячого, підвищення захворюваності, особливо на соціально небезпечні інфекційні хвороби. Спостережено кореляцію між зниженням якості життя і

станом здоров'я населення. Доведено залежність рівня здоров'я населення від змін, що відбуваються в усій суспільній системі життєдіяльності, як у зовнішньому, так і внутрішньому, стосовно охорони здоров'я, середовищі держави. Характерними рушійними чинниками суспільного, політичного і економічного життя сьогодення України, що стосуються підтримки і охорони здоров'я населення, є: - низький рівень економічного забезпечення населення; - низький рівень фінансування системи формування, підтримання і охорони здоров'я; - фінансово-економічна невизначеність; - відсутність ідеології здоров'я і технології її впровадження; - структурна недовершеність систем, що забезпечують здоров'я; - недосконалість очікувань населення від системи охорони здоров'я; - інфляція індивідуального і громадського здоров'я; - некритичність оцінки ролі громадян щодо збереження власного здоров'я; - деформованість управління охороною здоров'я; - розбалансованість системи управління по вертикалі та недостатня виконавча дисципліна; - відсутність нових технологій управління; - невизначеність ролі і функцій регіонального управління; - некритичність оцінки стану і ролі громадського здоров'я політичними силами; - суперкритичність та політичні спекуляції при оцінці системи ОЗ; - дефіцит інформації (деформованість функціонування центрів здоров'я тощо);

Провідною тезою політики ВООЗ у ХХІ столітті є впровадження багатогалузевої відповідальності за здоров'я населення. Аудит національних і регіональних систем охорони здоров'я нині передбачає аналіз соціально-економічних стратегій в інших галузях життєдіяльності суспільства, а не тільки системи надання медичної допомоги. За досвідом такий підхід щодо забезпечення високого рівня здоров'я населення можливий при усвідомленні поняття цінності здоров'я в усіх проявах життєдіяльності суспільства, тобто при панівній ідеології здоров'я людини в країні, і створенні міжгалузевих механізмів забезпечення здорової життєдіяльності. Для нормального функціонування галузі охорони здоров'я актуальними також є розробка нового порядку нормування штатів лікувально-профілактичних закладів,

забезпечення блока економічних перетворень, розробка методики ціноутворення в медицині, механізмів фінансування різних типів медичних закладів, створення системи соціального захисту лікарів, ліцензування, акредитація та атестація медичних кадрів, розробка індикаторів та проведення експертизи надання медичних послуг. Для успішного вирішення питань управління здоров'ям у сучасному суспільстві важливе значення має пізнання загальних закономірностей формування здоров'я, динаміки основних його показників. Були визначені складові формування здоров'я, а саме: спосіб життя - до 50%, вплив навколишнього середовища - до 20%, спадковість - до 20%, доступність і якість медичної допомоги - до 10%. Існує три взаємопов'язані рівні здоров'я: суспільний, груповий та індивідуальний. Суспільний - характеризує стан здоров'я загалом і виявляє цілісну систему матеріальних та духовних відносин, які існують в суспільстві. Групове здоров'я зумовлене специфікою життєдіяльності людей даного

трудового чи сімейного колективу та безпосереднього оточення, в якому перебувають його члени. Індивідуальний рівень здоров'я формується як в умовах всього суспільства та групи, так і на основі фізіологічних та психічних особливостей людини, способу життя, який вона веде. Індивідуальне здоров'я - абсолютний і непересічний скарб, що перебуває на найвищому ступені особистісних цінностей кожного. Здоров'я визначає процес адаптації, яка являється реакцією на соціально створену реальність. Адаптація створює можливість пристосовуватися до змінного зовнішнього середовища, до росту і внутрішніх фізіологічних змін, до лікування при порушеннях і до старіння.

До того часу, доки організм спроможний за допомогою адаптаційних механізмів та реакцій забезпечити стабільність внутрішнього середовища при зміні зовнішнього середовища, він знаходиться у стані, який можна оцінити як здоров'я. Якщо ж організм потрапляє в умови, коли інтенсивність впливу факторів зовнішнього середовища переважає можливості його адаптації, настає стан, протилежний здоров'ю, тобто хвороба, патологія. На початку

XXI ст. основну загрозу для здоров'я становлять хронічні неінфекційні захворювання, які є провідними причинами інвалідизації та смертності населення. Ці хвороби визначаються не лише частотою виникнення і поширеністю, а й тяжкістю їх перебігу, значною кількістю ускладнень і несприятливих наслідків для здоров'я та працездатності. В Україні існує надзвичайно складна ситуація щодо хронічної неінфекційної патології, найбільший збиток здоров'ю населення наносять серцево-судинні, онкологічні, ендокринні, інфекційні, спадкові захворювання і захворювання нервової системи. Проблема реалізації рухової активності для зміцнення фізичного здоров'я в Європейському Регіоні і зокрема в Україні набуває глобального характеру. По оціночним даним ВООЗ в Європейському Регіоні зниження рухової активності населення є причиною 600 000 випадків смерті кожного року і приводить до втрати 5,3млн. років здорового життя. За результатами епідеміологічних опитувань рівень фізичної активності двох третіх населення (в віці 15 і старше) не досягає необхідних значень. На жаль, ситуація щодо стану здоров'я населення України, нині не лише набагато гірша, ніж у переважній більшості європейських країн і країн світу, а й без перебільшення є катастрофічною.

За даними різних джерел фізична активність дає значний благотворний ефект відносно більшості хронічних захворювань. Цей ефект не зводиться до профілактики або обмеження прогресування хвороби, він також включає вдосконалення фізичної форми, підвищення м'язової сили і поліпшення якості життя. Європейське регіональне бюро ВООЗ також констатувало, що стимулювання фізичної активності є одним із ключових компонентів будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, що породжуються малорухомим способом життя та ожирінням серед дітей і дорослих, сприяє не тільки покращенню індивідуального фізичного і психічного здоров'я, але й також сприяє і зміцненню соціальної згуртованості усього суспільства та підвищенню його добробуту. У різних європейських та інших країнах, в їхніх провінціях, областях і містах реалізуються різноманітні програми,

спрямовані на сприяння здоровому способу життя населення, включно із підвищенням його рухової активності, створенням необхідної матеріально-технічної бази, проведенням широких просвітницьких, пропагандистських та інших заходів. Так у Фінляндії, ще 30 років тому були найвищі в Європі показник смертності від серцево-судинних захворювань серед людей до пенсійного віку, уряд почав активно втілювати у життя державну політику, спрямовану на широке використання населенням різних форм рухової активності і культивування інших складових здорового способу життя, внаслідок чого у цій країні протягом двадцяти років смертність від серцево-судинних захворювань було знижено на 75%. Подібні ж моделі оздоровлення населення успішно реалізуються у Нідерландах, Ірландії та низці інших країн. В одному з найбільших міст Італії – Мілані – утворено «зелений пояс», що з'єднує низку парків і зон відкритого простору, де здійснюється інтенсивне озеленення та створюються належні умови для активного відпочинку і масового спорту. У Копенгагені, столиці Данії реалізується комплексна програма «Місто у русі», яка спрямована на підвищення рухової активності населення. У цій програмі виділено три напрями: інформаційно-просвітницький; створення умов; стимулювання дій. Подібні програми успішно реалізуються не тільки в країнах Європи, а й у інших регіонах планети. Наприклад, у столиці Колумбії – Боготі – в центральній частині цього міста, чисельність населення якого становить близько восьми мільйонів, виділено дуже велику (площею у 900 гектарів) паркову зону з відповідною інфраструктурою, призначену для масового спорту та відпочинку із використанням різних форм і засобів рухової активності. Наведені вище та чимало інших позитивних прикладів різних країн варто брати за передовий досвід в вирішенні існуючої проблеми в нашій державі, не дивлячись на те, що країни сильно розрізняються за рівнем доходів і розвитку, в адаптованому вигляді цей досвід досить важливий для пошуку нових інноваційних підходів для боротьби з неінфекційними захворюваннями, для зміцнення здоров'я і підвищення рухової активності в

нашому суспільстві. Перед нашою державою, як і перед більшістю країн Європейського регіону, стоїть завдання подолання наявних тенденції до зниження фізичної активності і створення таких умов, коли рухова активність стане невід'ємною частиною буденного життя і сприятиме збереженню і зміцненню здоров'я. Виділяють три рівні опису цінності здоров'я: - біологічний - досконалість саморегуляції організму, гармонія фізіологічних процесів як максимуму адаптації організму; - соціальний - міра соціальної активності, відношення людини до світу; - психологічний - позитивно спрямована стратегія життя людини. Здоров'я людей належить до числа як локальних, так і глобальних проблем, тобто тих, що мають життєво важливе значення як для кожної людини, кожної держави, так і для всього людства в цілому. Метою реорганізації системи охорони здоров'я має стати збереження та відновлення здоров'я населення, забезпечення однакової фізичної та економічної доступності медичної допомоги для кожного громадянина України. Підводячи підсумки вище сказаного, здоров'я можна охарактеризувати такими ознаками: - нормальне функціонування організму на всіх рівнях його організації - органів, організму в цілому, гістологічних, клітинних та генетичних структур, нормальна поточність типових фізіологічних і біохімічних процесів, які сприяють вираженню та відтворенню; - здатність до повноцінного виконання основних соціальних функцій, участь у соціальній діяльності та суспільно-корисній праці; - динамічна рівновага організму і його функцій та чинників навколишнього середовища; - здатність організму пристосовуватися до умов існування в навколишньому середовищі, що постійно змінюється (адаптація), здатність підтримувати нормальну і різнобічну життєдіяльність та зберігання живої основи в організмі; - відсутність хвороби, хворобливого стану або хворобливих змін, тобто оптимальне функціонування організму за відсутності ознак захворювання або будь-якого порушення; - повне фізичне, духовне, розумове і соціальне благополуччя, гармонійний розвиток фізичних і духовних сил організму, принцип його єдності, саморегулювання і

гармонійної взаємодії всіх органів. Для вирішення проблеми збереження і підвищення рівня здоров'я та працездатності людини, продовження її життя в масштабах держави створена система охорони здоров'я (СОЗ), яка включає такі підсистеми: санітарно-профілактичну, лікувально-профілактичну, фізкультурно- оздоровчу, санітарно-курортну, аптечну, науково-медичну, санітарно- епідеміологічну. Однією із стратегій системи охорони здоров'я є здійснення так званої первинної профілактики, яка є масовою і ефективною, наприклад, будівництво очисних споруд або відповідні зміни технологічного процесу на підприємствах, які забруднюють атмосферне повітря, призводить до різкого зниження рівня злоякісних новоутворень, хвороб органів дихання, серцево-судинної системи та інших захворювань. Другий напрям полягає у визначенні форм, методів і засобів профілактики, лікування, реабілітації, а також організації відпочинку кожної конкретної людини. У державі розроблена і впроваджується низка національних і державних програм: «Діти України», «Здоров'я літніх людей», «Комплексні заходи боротьби з туберкульозом», «Цукровий діабет», «Програма профілактики СНІДу та наркоманії» та ін. Реалізація заходів, передбачених цими програмами, дозволить суттєво поліпшити здоров'я народу. Збереження здоров'я нинішніх, а тим самим майбутніх поколінь має перетворитися на пріоритетну мету всієї соціально- економічної політики нашої держави. Висновки Не зважаючи на те, що цінність здорового способу життя декларована в головних законах, постановах, актах держави, робота щодо забезпечення фізичного, психічного, соціального, духовного благополуччя і гармонійного розвитку особистості є особистісним здобутком. Інакше кажучи, спосіб життя - це той чинник, який майже цілком залежить від поведінки людини і визначає її здоров'я. Здоровим спосіб життя зберігає і покращує здоров'я. За роки незалежності України було чимало здобутків, але й нароблено багато помилок. Досі держава не переймалася як слід демографічною кризою та проблемою поліпшення здоров'я нації. Якщо сидіти склавши руки далі, то на нас чекає не досить радісне майбуття. Науковці твердять, що ймовірність

померти, не доживши до 60 років, для сьогоднішніх 16-річних юнаків та дівчат у 2026 р. становитиме 16- 21%. Висновки напрашуються самі. Наведені дані свідчать про те, що Україні треба докласти ще багато зусиль для поліпшення здоров'я народу. Поліпшення демографічної ситуації має стати першочерговим завданням влади. Задля майбутнього розвитку, зміцнення здоров'я населення та подолання бідності стратегію державної політики слід будувати на задоволенні потреб та інтересів кожної української сім'ї та кожного її члена.

Використана література

1. Булатова М., Литвин О. Здоров'я та фізична підготовленість населення України// Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014.
2. Глобальная стратегия по питанию, физической активности и здоровью. Женева, Всемирная организация здравоохранения, 2014.
3. Досвід країн Європи у фінансуванні галузі охорони здоров'я. Уроки для України / За заг. ред. В.Черненка та В.Рудого. - К.: Академпрес, 2002.
4. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові напрями протидії / НАН України; Інтеконом. / За ред. В. Стешенко. - К., 2011.
5. Демографічні перспективи України до 2026 року. - К., 1999.